

ТРИЗЕНБІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAÏNIENNE

Число 24 (82) рік видання III. 5 червня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 5 червня, 1927 року.

26 травня — знаменний день в історії сучасної Європи. У цей день англійський парламент великою більшістю голосів (357 проти 110) ухвалив рішення кабінету міністрів анулювати торговельний договір між Москвою та Англією і перервати дипломатичні зносини з СССР.

Згідно з цим рішенням, британське дипломатичне представництво мало покинути Москву 27 травня. Червоні дипломати, коли встигнуть, одночасно від'їдуть з Лондону, а ті 900 люду персонального складу лондонського торгпредства та «Аркоса», що не користуються дипломатичною недоторканістю, по часті од'їдуть з тов. Розенгольцем, по часті ж мають стати перед англійським судом, аби дістати відповідні кари за шпіднаж та інші добрі діла большевицькі.

Не допомогло большевикам і заступництво англійських соціалістів. Матеріал, зібраний поліцією під час трусу в «Аркосі», дав зразки такої підступності і такого злочинства совітів, що Labour Party не зважилася навіть поставити в парламенті на адресу уряду питання про вотум недовіря, справедливо побоюючись, аби із-за того на неї саму не впала зрадницька тінь червоної Москви.

Але не трус в «Аркосі» був властивою причиною епохального рішення британської влади. Він був лише приводом, бо був тою останньою краплею, після якої вода в посуді через вінця переливається. Причини лежали глибше і не були несподіваними. Бо ж, правду кажучи, несподіванкою здається не те, що англійці нарешті женуть із

Лондону більшовиків, а як раз навпаки, — те, що вони так довго могли їх терпіти у себе.

Пояснити цей факт можна до певної міри лише особливостями англійського політичного чину. Одною з таких англійських особливостей є старанне змагання до можливого дотримання континуїтету (непервної тяглости) закордонної політики.

Головні лінії цієї політики, як відомо, накреслені ще лордом Біконсфільдом, але цих ліній тримались, — одріжняючись по де-куди лише в методах, — усі кабінети після нього, консервативні і ліберальні. Притримувався їх, зробившись прем'єром, навіть і член другого Інтернаціоналу Макдональд.

Те саме сталось і тепер. Ліберал Лойд Джордж припустив більшовиків до Лондону. За соціяліста Макдональда вони там здомашніли та набули права, і з боку консерватора Балдвіна було б певним порушенням англійської традиції — так таки зразу гнати їх з Лондону.

А втім він мусів це зробити. Але зробив вже після генеральної забастовки, після забастовки вугільної, після китайських та інших справ, — себ то тоді, коли всім і кожному наочно стало видно, яка велика загроза нависла над самим існуванням британської держави.

Тому то 26 травня слід датувати початок нової — що-до ССРСР — лінії англійської політики, якої, згідно неписаному британському закону, мають притримуватись і дальші наступники консервативного Балдвіна.

Але значіння цього факту виступає далеко за межі внутрішньої британської політики. Англія не ізольована. Світова імперія, вона стоїть в центрі системи ріжноманітних інтересів великої ваги. Кожний зворот її політики викликає перегрупованням міжнародних сил, тягне за собою глибокі зміни в міжнародньому становищі. Тому вона, може, й така повільна, така обережена в рухах, що її помилки, як правило, наподобляють всі інші держави, а коли вона стає на добру путь, усі подорожують за нею. Так було на наших очах з визнанням ССРСР, не може бути інакше і з розривом англо-совітських відносин. Дата 26 травня — вихідна точка нової європейської політики що-до Сходу Європи взагалі, хоч політика ця ще й не скристалізувалася.

Якого напрямку подій можна далі чекати?

Те, що трапилось більшовикам у Лондоні, в нормальних умовах, для нормальних держав було б рівнозначне війні. Але англо-совітської війни на обрії не видно. Правда, як повідомляють газети, англійська флота кружляє в балтійському морі, а більшовики, коли вірити японським звісткам, переводять мобілізацію та концентрують свої

війська одночасно на далекому Сході і біля Кронштадту. Але, поперше, ми добре знаємо, що большевики більше за все на світі бояться своєї власної червоної армії, особливо мобілізованої, а по-друге, пекинський досвід повчає нас, що червоні московські вожді стають найбільшми паціфістами саме тоді, коли їх без війни б'ють по голові.

Совіти, брязкаючи словесною зброєю, війни не почнуть; Англії війна, як здається, на цей раз не потрібна. Вона знає свою силу і свої методи.

Новою політикою що-до ССРСР британський уряд наче б то повторює своє поступовання на далекому китайському Сході. Збігом подій загрожені були там життєві інтереси англійської нації. Довго і марно шукала англійська дипломатія союзників, аби виступити разом з ними на оборону спільних інтересів. Та коли настав останній час, виступила Англія сама, відокремлено, але зробила це в такий спосіб, що оборону своїх інтересів перетворила в оборону інтересів усіх великих держав. І справу було виграно. Тепер Англії нема чого непокоїтися дуже про свої інтереси в Китаю, — на сторожі їх стоять усі великі і малі держави.

Аналогічно стоїть справа і з англо-совітським конфліктом. Європейського антибольшевицького фронту Англія не створила чи їй не пощастило поки створити його. Вона виступила проти ССРСР відокремлено, не чекаючи на можливих союзників, бо для неї в цій справі остання година настала. Але виступ цей зроблено в слушний час, саме тоді, коли державні інтереси Англії в цьому напрямі майже кут у кут припали з інтересами Європи, а може й цілого світу. Доволі пригадати тут громову промову в палаті депутатів французького міністра внутрішніх справ Саро, якою він оголошує боротьбу нещадну з комунізмом.

Давно уже в культурному товаристві Європи поширено думку, що та держава, яка перша перереє дипломатичні зносини з большевиками, зробить послугу не тільки собі, але й справі європейської цивілізації. Англія зрозуміла силу цієї думки та логику річей. Ніхто, крім британської влади, не міг взяти на себе сьогодні цієї ролі. Той, хто спокусив Європу на помилки, мусів подати світові й ініціативу вправлення їх. Англія це й зробила 26 травня.

Своїм розривом з большевиками британський уряд поставив європейську політику перед доконаним фактом. Англійський виступ виключає на майбутнє ССРСР із конклаву європейських держав, куди совіти планували протиснутись, використавши для того женецьку економічну конференцію. Для Європи ж настала можливість припинити ту лицемірну і недостойну комедію, яку вона мусіла грати з большевиками, визнаючи де жуге комуністичну державу.

Перед цілим світом поставлено питання руба: Англія чи ССРСР, совітська система чи демократична, комунізм чи капіталізм, з більшовиками чи проти них, — третьої стежки немає.

Властиво кажучи цих питань можна б було уже й не ставити, бо одповіді на них на поготові. Антибільшевицький світовий фронт уже складено, хоч ще й не оформлено. Крім комуністичних та частини соціялістичних газет преса майже цілого світу стала на боці Англії в її боротьбі з червоною Москвою. Виняток робить хіба що преса германська, але й там можна запримітити більше жалю за можливими вигодами од Рапальського та Берлінського договорів, ніж яких будь симпатій на адресу ССРСР.

Не можна ще зараз приповісти детального ходу дальших подій. Не виявлені всі елементи їх, не сталося конкретного перегруповання сил. Одно можна лише сказати з певністю. Програла більшовики свою справу в Азії, в Європі ж дістали вони таку катастрофічну поразку, од якої виправитися їм годі. 26 травня розпочалася остаточна агонія комуністичної держави на Сході Європи. На терезах політичної долі дні ССРСР обчислені і перераховані точно.

Які наслідки може мати ця подія для української справи?

Завчасно було б і небезпечно сьогодні говорити про це. Бо справа наша складна і не означилось наявно місце її в густому клубку ще не скінчених європейських справ. А в тім і тут де-що певного можна сказати. Хоче того англійська влада чи ні, знає вона про те чи ні, але лондонська подія в особі Англії дає нам союзника такої сили, про яку нам і мріяти раніше не доводилося. Англо-совітський конфлікт об'єктивний хід річей перетворює в боротьбу двох світів, двох державних систем, — європейської та азійської. Наше місце завжди було і завжди буде — по боці Європи. Тому 26 травня — знаменний день і в історії української справи. Дванадцята година України наближається.

Перша річниця смерти С. В. Петлюри.*)

Свято в людському житті відіграє величезну роллю. І звичайно не в тому розумінні, що людині, треба відпочивати: коли свято стало по просту днем відпочинку, воно втратило тим самим свій внутрішній, глибокий зміст.

Справжнє свято — це єсть спогад, спогад часом про щось радісне, гарне, веселе, часом про щось дуже і дуже сумне, але завжди спогад про те, що в нашій уяві є великим, значним, могутнім.

І яким бідним стало б наше життя, коли б ми позбавлені були б цих всіх спогадів.

*) Промова на Академії 25 травня в Празі.

В дні свята, дні спогадів ясніше встають перед очима ті події ті образи, в пам'ять яких ми ці свята улаштуємо.

Згадуємо ми їх або в їм символічній вже неприступній нашій короткій пам'яті уяві, або ж коли ці події близькі ще, ще такі недавні, як смерть Симона Петлюри, — ми згадуємо їх зо всіма їх страшними і разом з тим дорогими нам деталями...

Бачу я сьогодні як живого С. В. Петлюру. Бачу енергійне повне життя і завзяття обличчя, чуються мені його слова живі, інтелігентні, переконуючі. Відчував я всю його постать, перейняту глибокою вірою в майбутнє України, перейняту якимсь неухвально бажанням працювати самому і всіх приводити в вічний рух. І от смерть така нагла, така несподівана на півслові обриває його гарячу думку, його гарячу працю..

І згадується мені те страшне вражіння, те вражіння ні з чим незрівняне від першої вістки про його смерть. Згадується мені ця подорож до Парижу на похорон, згадуються мені сумні співи в маленькій румунській церкві, високий катафалк, увітчаний квітами прекрасними, і довгий, грандіозний, трагічний похід на цвинтар Монпарнас.

Але згадується мені щось інше: згадуються мені ті дні, коли засновувався наш комітет, ті промови, які почулися з усіх уст, той сум, який несподіванно огорнув тисячі, ні десятки, сотні тисяч українців, і коли перенесемося ми на береги Дніпра, — ми прямо можемо сказати — мільйони українців...

Невдачі, поразки, — а ми їх мали досить, — віднімають не тільки матеріальні здобутки, нищать не тільки людське тіло, але й людські душі...

Скільки разів з боєм говорив мені Симон Васильович, що люде наші падають духом і не виявляють уже того патріотизму, з яким би-лися на теренах України.

І це була правда!

І може вперше після 1917-18 років так яскраво відчулося національне почуття, яке всіх нас захопило над свіжою могилою Петлюри.

І тоді не тільки розумом, але й серцем відчули й ми всі тут, на чужині, що ми хоч і розбиті, але ми — нація.

І більше того: де далі йшов час, дні за днями і місяці за місяцями, — ми почали відчувати, що ми — народ і не розбиті, що героїчна, романтична доба нашої кривавої боротьби за державність, — доба символом якої є Петлюра, — що ця доба, ті трупи, якими ми засіяли нашу землю, дають вже добрі сходи.

Не для власної потіхи можемо ми сконстатувати — це факт, визнаний і нашими ворогами, — що цей рік, минулий рік є часом поновлення нашої активності на чужині, за кордоном.

Фактів ще мало, але духом ми відчуваємо, що час найгірший, час зневірря, час апатії — вже позад нас і нові перспективи вже стоять перед нами.

Смерть Симона Петлюри в зміні настроїв і самих подій відіграла першорядну ролю. Вона сколихнула серця і всі зрозуміли, що годі на когось покладатись, що ми всі покликані тепер служити тим ідеям, за які поліг вождь української нації.

І коли думаю я про всі здобутки моральні й організаційні, які дав нам цей рік, одно завжди спадає мені на думку: нема нашого Симона Васильовича. Нема кому радіти! Бо я не знаю нікого, хто б так засмучувався, — не зневірювався, але засмучувався, — найменшою нашою невдачею, хто так глибоко, сердечно, майже по дитячому радів всім найменшим успіхам нашої національної справи.

Він дійсно жив тією справою і вклав в неї всю свою душу...

Як би не склалися обставини на далі, ніколи з пам'яті народньої не випаде доба кривава й романтична, доба нашої визвольної боротьби. Ніколи не випаде з пам'яті народньої ім'я того, хто справді став втіленням української ідеї, мучеником за визволення України.

Симон Петлюра міг кинути своїм ворогам горді слова, з якими вмер Дантон. І його ім'я не тільки увійшло в історію, воно саме є ціла історія.

І як славний поет великого Риму, він міг сказати, уміраючи:

«E x e g i m o n u m e n t u m a e r e p e r e n i u s».

Ол. Шульгин.

Наука на Україні.

У. С. Р. Р. Народній Комісаріят Освіти.
Управління Установами Науки на Україні.
Бюлетень української науки. Державне видавництво України. 1926.

Завдання бюлетеню, як формулує його червоний професор М. Яворський, — це встановлювати чергові завдання Укрнауки на найближчі роки та інформувати про їх здійснювання. Для нас більш цікаво, розуміється, не вияснення тих завдань, які ставить собі Укрнаука — вони, як плани кожної большевицької утанови намічаються в планетарному масштабі, а виконуються в більш ніж скромних розмірах, — а ознайомлення з тим, як і за яких умов переводиться й йде наукова робота в УССР.

Треба зазначити, що, спиняючись над цим останнім питанням, плутається і говорить невиразно і неясно навіть такий самовпевнений червоний професор, як М. Яворський, який дуже авторитетно, докладно і ясно намічає те, що треба зробити.

З одного боку «ми можемо сказати, що ми вступили вже в полосу нормальної наукової праці» (ст. 2.) Але разом з тим з другого боку «наукова праця на Україні щойно так сказати нині вступає в полосу відновлення свого життя в нормальних своїх межах. Вперта горожанська війна... ніде в союзі нашому не лишила так важких і незатертих ран науковому організмі, як на Україні... Наслідком цього з'явилася на Україні більша, а ніж де инде прогалина проміж старшим науковим поколінням і тією молодогою генерацією, що мала прийти на зміну першій... Науковий молодняк не завжди стояв на висоті завдань наукової праці... Відсутність достатньої кількості наукового кваліфікованого

студенства — резервуару для черпання цього наукового молодняка, з одного боку, а з другого — знищені війною лабораторії, бібліотеки, кабінети та ще й інша матеріальна нужда — все це разом ставило важкі перепони в забезпеченні зміни старого покоління новим». (ст. 1).

Представляється ясным, що та криза наукової праці, яка змальована М. Яворським, носить остільки глибокий і серйозний характер, що вона може буде ліквідована лише на протязі довгого ряду років. Й данні, які дає бюлетень, стверджують, що кризу не усунуто, що вона існує. Наведемо низку прикладів. «Вже на початок 1925 р. в Українській Академії Наук зібралось на 4.000 друкованих аркушів невиданих рукописів, по засвідченню Академії, переважно усяких наукових праць: на 400 книг по 160 стор. кожна, Зараз кількість готових до друку праць УАН доходить до 10.000 друк. арк. А Академія видала за 25 рік за своєю маркою 35 книг на 248 арк... Спеціальні видавничі асигнування у відношенні до величезних завдань, що перед нею (Україною) стоять, можна вважати зовсім малими» (ст.7). «Ті колосальні, як на масштаб, кошти, що їх Україна що-року витрачає на с.-г. науку (кільки мільйонів карб) витрачаються далеко нерационально, без належного ефекту так для самої с.-г. науки, як й для нашого сільського й взагалі народнього господарста» (ст. 17). «Ніяких коштів на геологічні досліді геологічний Кабінет Української Академії Наук аж до року 1925 не мав і не міг збирати матеріяли шляхом дослідчих подорож свого аж надто обмеженого штатного персоналу (2-х людей)» (ст.22). «Загальні матеріяльні засоби Академії не дали змоги до цього часу Кабінетові Антропології і Етнології ім. Хв. Вовка розвинути свою діяльність в напрямку намічених ним шляхів, бо ті ж «злидні», що переживались в початку формування, відчуваються власне й зараз: відсутність матеріяльних засобів для лабораторної, експедиційної та дослідчої роботи; обмеженість штатів, неможливість видрукувати те, що намічено до друку кабінетом і, навіть, і досі нема хоч більш менш відповідного приміщення так для внутрішньої роботи, як і для розміщення цінніших зібраних уже наукових колекцій» (ст. 33). «Нормальній праці науково дослідчих інститутів, як і науково дослідчим катедрам перешкоджує відсутність відповідних помешкань та потрібного устаткування» (ст. 84). Виборку відповідних цитат, при бажанні та охоті, можна було б продовжувати. Але думаю, що наведеного досить, щоб довести, що навіть зовнішні матеріяльні обставини наукової роботи в УССР дуже далекі від нормальних. І це на підставі даних такого високо офіційного документу, яким являється бюлетень Укрнауки. Про внутрішні умови наукової роботи, про цензуру, про необхідність провадити наукові досліді тільки в певному напрямку — бюлетень Укрнауки, розуміється, не говорить нічого.

Коли підсумувати дані бюлетеню про становище науки на Україні, коли додати до нього те, що відомо з інших джерел, особливо виразно і яскраво виділяється значіння тої наукової роботи, яка провадиться на еміграції нашими високими школами. Стає безсумнівним твердження, що завдання еміграції в цій царині ще не можуть уважатись закінченими, що значна частина цієї роботи в межах УССР не буде і не може бути виконана.

В. Садовський.

Проф. В. Коваль, як вчений.

Ще ледве минуло три місяці, як свіжа могила закрила навіки труну з тілом В. Ковалю, і певне ще далеко не час підводити підсумки його ріжносторонній діяльності, але все ж треба числити обов'язком фахівців негайно зазнайомити громадянство з головнішими моментами наукової творчости небіжчика.

Визначний кооператор і талановитий машинознавець В. Коваль вмер в самому розквіті своїх розумових сил, але те, що йому вдалося зробити за короткий час своєї наукової праці є великою вкладкою не лише в українську, а й у всесвітню науку і чекає ще своїх пропаторів серед західне-європейських вчених.

Залишаючи фахівцям кооператорам освітлювати його ролі в кооперації, педагогам — як педагога, і критикам, як публіциста, я дозволю собі намітити основні моменти його праці в улюбленій ним галузі с.-г. машинознавства, від котрого спочатку відірвала його революція, а потім невмолима смерть.

В. Коваль зацікавився машинознавством ще на лаві київської політехники. І фактично не міг не з цікавитися, коли зважити той стан, в якому в той час перебувала ця одна з найважливіших наук сільського господарства.

Не вважаючи на колосальну розповсюдженість машин і на той поступ, який машинобудівництво робило в Америці і Зах. Європі, на всю російську державу ледве нараховувалося 2 професорі-фахівці, та й то обидва механіки, які мали перед собою більше завдання технічні ніж агрономичні.

Тому і досвідні машинові станції того часу були збудовані головним чином для вимірів тяжкої сили і опріденення чистоти праці, а про рівнобіжне визначення агрономичного ефекту, себ-то впливу машини на ґрунт та на метеріал, що перероблюється, майже ніколи не було і мови.

Більш поступові фахівці того часу схилялися до важности визначення агрономичного ефекту і збиралися для цього застосовувати експериментальний метод впливу знаряддів ріжного роду на врожай.

Цей метод сам по собі досить добрий і застосовується з успіхом на агрономичних досвідних станціях, але не мав того значіння при випробованні машин, бо давав лише наслідки, не подаючи причини. Себ-то можна було опріделити, що при оранці таким то плугом осягаємо кращого врожаю, але лишилося невідомим, що саме робить з ґрунтом цей плуг і в якому напрямку треба його удосконалювати.

Тому для повного опріденення знаряддя прийшлося стати на шлях об'єктивного вивчення його фізико-механичного ефекту і в застосованню цього методу, а також в утворенні цілої низки способів праці і виведення певних законів на підставі цих досвідів і лежить головна заслуга В. Ковалю.

Найперше він звернувся до головного сільсько-господарського

знаряддя — плуга, який вже тисячі разів був випробований найліпшими фахівцями всіх країн і народів.

Як завідуючий агрономичним відділом бюро сільсько-господарської механіки, В. Коваль дістає для випробовання низку плугів різних фабрик і випробовує їх новим, до того незнаним способом.

Першим завданням було визначити точний нахил скиби до поверхні, який всіма авторитетами визнався в 45° при відношенні глибини і ширини оранки, як 2:3. Методом визначення положення в скибі, закопаних перед оранкою в полі, спіральних дротів вдалося показати що зазначене, найдене на підставі математичного аналізу, твердження, яке трималося в науці більше 100 літ, — є абсолютно безпідставне. Об'єктивне дослідження показало, що кожний плуг має свій ясно określений кут нахилу скиби і ці кути для взятих плугів вагалися від $42^\circ 15'$, до 26° (замість 45°).

Цей наслідок, який не лише перевернув стару теорію, але захитав і взагалі всю теорію оранки, потяг за собою другу пробу, яка дала ще більші несподівані дані.

Приступлено було для определення переміщення різних шарів в скибі, яка до того вважалася теоретично суцільним тілом, яке переміщується, обертаючися коло двох своїх ребер.

В. Коваль поділив ґрунт на глибину оранки на 3 рівної вишини шари, які фарбувалися різними фарбами в той спосіб, що спочатку земля виймалася заступом, ділилася на 3 частині і фарбувалася різними фарбами, а затім засипалася назад по черзі один шар на другий. Приготовлене таким чином поле засівалося травою і через рік оранося. Ковалки скиби вирізалися, заливалися парафіном, розрізалися і шліфувалися по розрізу.

Шляхом детального обслідування і класіфікації одержаних шліфів виявилось, що приняте теоретичне положення, яке було основою теорії оранки і ґрунтооброблюючих знаряддів, а саме, що при оранці верхній шар переходить на низ, а нижній виноситься на поверхню — цілком не відповідає дійсності. Виявилось, що верхній шар міняється місцем головним чином з середнім, а той та другий лише в незначній мірі займають місце нижнього. При цьому, знов таки кожний плуг дав цілком своєрідне переміщення шарів.

Крім зазначених методів проф. В. Ковалем були застосовані цілком нові об'єктивні методи визначення проценту роздроблювання та розпорощення ґрунту при оранці, які дали також незвичайно цікаві висліди. Але ці методи настільки складні, що не можуть бути виложені в коротких словах популярного огляду.

Ці відкриття проф. Ковалю, які самі по собі вже дали йому авторитет першорядного вченого, були цілком прийняті як українською, так і російською наукою, але західня Європа на цей раз зосталася далеко ззаду. До цього часу ні в одному підручнику центральної та західньої Європи не можна зустрінути виложення цих теорій і лише в останні часи італійський професор Є. Джіордано проробив подібні досвіди і прийшов до аналогічних виводів.

Одночасно з цими дослідями, які були направлені до основного вивчення машин давно відомих, проф. Коваль направив свою увагу також на машини, цілком на Україні невідомі, поставивши собі завданням определити їх придатність для місцевих умов.

Він був одним з перших дослідників і щирим прихильником мотокультури, автором перших проб на наукових підставах тракторів і організатором низки мотокультурних станцій, в тому числі першої української в Бобріку на Чернігівщині, якою завідував автор цих рядків. Він перший зацікавився питанням наукового випробовання фрези Майєнбурга, що було почато на тій же Бобріцькій станції; він також зробив широке наукове обслідування австралійських колосозривалок-стріперів, прийшовши до висновку, що машини ці мало придатні в умовинах українського господарства.

Крім зазначених питань відомі праці проф. Ковалю по досвідах з машинами сухого хліборобства і по цілій низці чисто агрономичних питань.

Агроном по освіті, проф. Коваль при постійній праці з машинами набув знання і інженера-механіка і займався не лише випробуванням готових машин, але і їх переконструюванням та конструкцією цілком нових типів.

Між иншим він є автором снопов'язалки без елеватора, що розрішує проблему незвичайного упрощення машини, а також проекту димо-чистителя, якого завдання знищувати дим, відділяючи незгорілі частини і повертаючи їх в піч.

Прилад цей, який може мати незвичайне значіння, не міг бути виконаний за браком коштів, хоча, по словах фахівців, принцип цей має велику будучину.

Цей і ціла низка інших винаходів були своєчасно автором опатентовані, але постійна боротьба з злиднями і хворість, що розвинулася на цьому ґрунті перешкодили перевести їх в життя.

Здібності проф. В. Ковалю доповнювалися необхідною для вченого працездатністю і вмінням в простій та літературній формі систематизувати свої спостереженія на папері. Тому після нього зосталася велика наукова спадщина друкованих і надрукованих творів, які беруть початок ще з часів його студентства і кінчаються його останніми зітханьям.

Праці ці, що торкаються головним чином громадської агрономії, кооперації і машинознавства, виходили окремими брошурами і друкувалися в періодичних виданнях Київського Губернського Земства, в журналах «Хазяїн», «Хлібороб», «Рілля», «Машина в сільському господарстві», а також в «Извѣстіяхъ бюро по сельско-хоз. механикѣ» в Петербурзі. Частина праць вийшла за кордоном у виданні УМСА, але значніша частина, в тому числі капітальна праця «Сільсько-господарські машини» лишилася не надрукованою і ще чекає своїх видаців.

Цікаво відмітити, що в той час, коли росіяне видали все, що було написано проф. Ковалем по російськи і де-що навіть в перекладах з

українського, українці надрукували лише незначну долю того, що було написано по українськи.

Сумно про це згадувати, але з фактом, що в той час, коли в р.р. 1919-23 всякі «Дзвони» і Калатайли, придбавши багатоміліонні урядові субсидії, друкували у Відні і Празі вагонами твори членів правління і завідуючих друкарнями, для наукової літератури взагалі, а для проф. Ковалю з окрема місця не знайшлося.

Не знайшлося для них місця і в пражський період, як не знайшлося і для самого проф. Ковалю місця в українських наукових установах.

В 1924 р. проф. В. Коваль покинув зросійщену УМСА в Берліні, яка платила йому санаторії та закордонні подорожі, для того, щоб працювати на рідній ниві. Пішов на те свідомо, знаючи, як невдячна є та нива і загинув.

Але діло його не загинуло. Те, що є вже надруковане, може бути окрасою книгозбірні кожного агронома і машинознавця, а те, що є в рукописах, мусить бути надруковане. Добитися, щоб ці праці побачили світ і подати цей чисто український голос в західно-європейську науку, це буде найліпшим пам'ятником проф. Ковалю і є найпершим обов'язком всіх українців, що дбають про розвиток рідної науки.

Мих. Сремів.

З міжнароднього життя.

Закінчення міжнародньої конференції.
Большевики в Женеві.

Економічна конференція в Женеві закінчила свою працю. Фінальні засідання її перейшли під акомпанімент трусу в «Аркосі», тому світова опінія віддала конференції менше уваги, ніж вона того заслуговує. Метою її було дати, так би мовити, експертизу що-до світового сучасного та особливо європейського економічного життя, винайти та вказати ті принципіальні лінії, яких мали б притримуватись в інтернаціональних економічних відносинах, аби можна було, — коли не відтворити передвоєнної рівноваги, то встановити нову, пристосовану до нових політичних та соціальних умов, що повстали в світі за останні часи.

Завдання своє конференція виконала розсудливо і совісно. Як то нормально для такого роду великих нарад, зроблено було велику підготовчу працю, що тяглася на протязі приблизно двох літ; під час самої конференції уся сутню роботу зосереджено було в комісіях, а пленарні засідання присвячено було справам загальним та голосуванням.

Конференцію було розбито на три комісії: торговельну, промислову та хліборобську з численним и при них підкомісіями. Делегатами на конференцію, як про це вже згадувалося в «Тризубі», були — крім делегатів ССРСР, — не призначені державами урядовці, а люде приватні; при тому для їх складу характерним було те, що майже всі вони були не теоретики, а практики-знавці, що стояли, стоять і зараз на верхах світового торгу, промисловости, фінансів та агрокультури.

Такий склад делегатів одбився на праці конференції в дуже вигідний спосіб. Конференція старанно уникала теоретичних сперечань, ухилялась од доктринальних виступів, дбаючи лише про те, щоб утриматись в пло-

щині чисто практичної діагностики, вказуючи одночасно там, де це було можливе, і на методи лікування світової економічної після-воєнної хвороби.

Тому резолюції конференції, після довгої праці, зредаговано незвичайно обережно та здержливо. Вони не мають характеру постанов чи яких будь готових планів: вони лише констатують певні конкретні факти, встановлюють певні причини, лише часом дають певні директиви.

Так, конференція констатує, що до після-воєнної кризи в площинах торгу та індустрії спричинився не брак наукових винаходів чи наукової постановки підприємств, не брак сировини чи то достатньої кількості вільного капіталу, а брак споживання та ринків, відсутність координації економічної політики окремих держав і народів. Так само і що до кризи хліборобства. У своїй резолюції що-до цього конференція, по-перше, констатує, що сільсько-господарське робітництво по своїй кількості складає більшість у масі світового робітництва. По-друге, вона стверджує, що до економічної депресії в площині хліборобства спичинявся, головним чином, розрив, який стався між цінами аграрних продуктів та продуктів мануфактури, через що в великому числі країн хлібороби достають недостатню винагороду за свою працю та недостатній прибуток на свій капітал. Криза в багатьох країнах збільшується ще й трудністю здобути для хліборобства кредит в нормальних умовах та надто великим оподаткуванням землі та її продуктів. Загального, єдиного плану лікування зазначених вад економічного життя конференція не дає, але її думку можна відчутти в тих численних резолюціях, які випрацьовані в підкомісіях і які говорять про одміну в економічній політиці довозових та привозових заборон, про необхідність для держав одмовитися від системи перебільшеного протегування місцевого промислу, од невикорданно високого митного тла і т. ін. Червоною ниткою у всіх вказаних резолюціях проходить думка про необхідне певне обмеження суверенних прав розмножених після війни держав у площині тарифного, митного та протекційного законодавства, про неминучість встановлення більш-менш вільного міжнародного торгу, що його б мала контролювати чи то сама Ліга Націй чи то якась підлегла їй інтернаціональна установа. Думка про це не виявлена словами, але переймає всі резолюції конференції. Ця нахильність конференції до вільного торгу наближує її до відомого читачам «Тризуба» маніфесту світових фінансистів, що ще в осени минулого року кинули в світ аналогічні думки що-до митних шансів, встановлених в Європі після війни новими й старими державами. На конференції ці шанси англійські економісти демонстрували графічно, виставивши карту після-воєнної Європи, де державні кордони пластично вказані, як високі непереходні мури, що відділяють один народ од другого.

Конференція скінчила свої засідання та не скінчила свого існування. Вона оставляє після себе певну установу, звязану з Лігою Націй, що матиме своїм завданням продовжувати працю, розпочату першою сесією та підготовувати сесію другу. Колосальна кількість нагромадженого матеріалу та наочню виявлена необхідність інтернаціонального координування сил і налагодження інтересів у площинах торгу, промисловості та хліборобства цілком виправдують як скликання самої конференції, так і необхідність існування її в майбутньому.

Як відомо читачам «Тризуба», в останню хвилию до Женеві на конференцію з'явилися і большевики. Їх поведінка була відмінна від поведінки рішуче всіх делегатів на конференції. Вони єдині внесли наведений в «Тризубі» загальний план оздоровлення Європи, єдині змагалися перенести дискусію в площину теоретичних сперечань. Над планом їх перейдено майже мовчки до порядку денного; на доктринальні їх проголошення не озвався ніхто в скільки будь поважний спосіб. На конференції спочатку ними цікавилися, як представниками дивовижної породи людей, та відповідно ж дивовижної держави, але скоро вони стали об'єктом загального призиристого сміху. Трус в «Аркосі» добив остаточно представників ССРСР. Навіть соціаліст Леон Жуо, що на початках виявляв наче б то певну охоту до координації праці представників 2-го та 3-го Ієтернаціоналів, закінчив

тим, що в «*Dérêche de Toulouse*» видрукував статтю, де пише про большевицьких делегатів у такий спосіб: — Ми чули їх, цих представників інтегрального комунізму, які для нас, реформистів, не знають інших слів, як соціал-зрадники, льокаї буржуазії, ваймити імперіялізму і т. ин. І ми бачили їх, як змагалися вони наблизитись до представників капіталізму в Женеві, як вони дбали про те, аби навязати з ними бесіду, викинути геть за борт цілу пропаганду 3-го Інтернаціоналу, проголошуючи можливість мирного співжиття між комуністичною системою в Росії та капіталістичною в цілому світі, пропонуючи їм свою співпрацю, і т. ин. Соціалістичний представник не знаходить слів, щоб достойно охарактеризувати російських комуністів.

Відчуваючи, що вони втратили всякий ґрунт, на засіданнях конференції, большевики зробили спробу попрацювати що-до зближення з капіталістами в конференційних кулуарах чи по-за межами самої конференції. Самою важливою з цих спроб була пущена ними через газети звістка, що їм пощастило розпочати пересправи з американськими делегатами та дістати від них реальну обіцянку великих торговельних кредитів. Американські делегати дуже обурені і просто ображені цією чуткою. Спростовуючи пресову звістку, вони проголосили, що бачили большевиків лише здалека на засіданнях, що не тільки вони, але й їх секретарі та машиністки чи одного слова ні про що з делегатами ССРСР не говорили.

Після таких невдач червоні делегати дістали з Москви наказу, або досягти якого-будь хоч зовнішнього успіху, або «хряпнути дверима» та від'їхати з Женеві. Совітські делегати «хряпнули». Стоючи під загрозою розриву з Англією, вони поставили конференції ультимативну вимогу а саме, щоб конференція прийняла резолюцію, в якій би вона недвозначно рекомендувала усім державам необхідність відновити економічні зносини з ССРСР. Конференція відмовилася говорити в такому тоні, і большевикам запропоновано було задовольнитися резолюцією, в якій сказано, що присутність делегатів на конференції в Женеві добра ознака для відновлення мирних економічних відносин між народами. Червоні делегати спочатку увесь час загрозували од'їздом, а потім з'явили й погодилися, доставши резолюцію, яка, властиво, не говорить нічого на їх користь.

Безперечно, там, у себе, в ССРСР, — говорить з цього приводу *Journal de Genève*, — де немає жадної вільної преси, совітські делегати можуть виставити перед російським народом цю резолюцію, як успіх. Але для всіх, скільки будь інформованих людей резолюція ця зостанеться тим, чим вона єсть у дійсності, себ то порожнім місцем. З цього приводу, додає газета, — ми пригадуємо відповідь одного з делегатів, яку він дав совітським представникам. Червоні делегати скаржились йому, що світ не звертає достатньої уваги на їх комуністичну економічну систему. — Ви помиляєтеся, — почувши це, вони від нього. — Усі ми з великою увагою слідкуємо за тим, що у вас робиться, і слідкуючи за вами, благословляємо кожного дня небо за те, що все це робиться у вас, а не в наших країнах.

Резолюція з «порожнім місцем» та вказане вражіння, яке вони зробили на інших делегатів, були єдиними «успіхами». що дістали червоні делегати на конференції в Женеві. Що ж до користности самої їх участі на конференції, то міра її виявилася на останньому засіданні, де вони, єдині з усіх членів, голосували проти всіх прийнятих пленумом резолюцій. З цими «здобутками» совітські представники поїхали до дому з тим, щоб назад уже не повертатись.

Observer

Жалібна річниця в Парижі.

25 травня, в день смерті С.Петлюри, родина покійного відправила панахиду в Українській Православній церкві о 2-ій годині по полудні. Того ж дня зранку ближчі до Пана Отамана люде зібралися помолитися

в Румунській Православній церкві, де торік одправлявся похорон. А о 4-ій годині в день, на бажання редакції «Тризуба», пан-отець П. Греччин одслужив на могилі на кладовищі Моннарнас панахиду, на яку зібралися співробітники журналу та тісніше коло тих, хто зчав Пана Отамана особисто. День смутних роковин — це сумне свято інтимне, що кожен проводив з собою, в душі пом'янувши незабутнього небіжчика.

Сумну урочистість громадських поминок призначено було з огляду на те, що наші люди всі працюють, на четвер, 26-го, коли випадав празник і не було роботи.

* * *

Урядження річниці взяв на себе Комітет вшанування пам'яті С. Петлюри і зробив все, що було в його спроможності, щоб відповідним способом відзначити перші роковини смерті нашого вождя.

Зранку в Українській Православній церкві (96, Bd Auguste Blanqui) відправлено було службу Божу за упокій душі раба Божого Симона, а рівно о 12 годині урочисту панахиду.

Траурна оздоба церкви, яку всю було від підлоги аж до стелі затягнуто чорною з сріблом габою, що вкривала і стіни і вікна; живі на чорному тлі плями численних вінків з розкішних свіжих квіток, що від них росходився ніжний аромат, ясні кольори національних прапорів і золоті тризуби; нерівний вогонь безлічі воскових свічок; що під час панахиди тримали в руках всі присутні; надзвичайний порядок і урочиста тиша в церкві; прекрасна служба священника, його коротке, але змістовне й зворушливе слово і мелодійні співи хору, під орудою О. Чехівського, який співав витримано й гарно; внутрішня краса нашої заупокійної літургії і глибока поезія панахиди з її повчими суму мелодіями — все це творило надзвичайно урочистий, пройнятий глибоким сумом і молитвою настрій, викликало сильне враження у всіх присутніх. Те, що переживалося в церкві своїми, те, що відчувалося чужинцями, стисло висловив видатний французький журналіст, пишучи про одправу церковну: «зворушлива церемонія» (une ceremonie emotionnante).

Численні присутні не могли вміститися в церкві і чи мало народу зоставалося весь час на цвинтарі церковнім, прислухаючись звідти до служби та додержуючи молитовної тишини.

Крім української колонії з її видатнішими представниками на чолі до церкви прийшли віддати пошану святій пам'яті покійного Отамана численні представники інших колоній та наші друзі-чужинці. В церкві були: п. Алі Мардан Бей Топчібаші, Голова Делегації Республіки Азербайджанської, п. Ное Рамішвілі, Голова Ради Міністрів Грузії, п. А. Чхенкелі, Міністр Грузії, п. Гайдар Бей Бамат, Голова Делегації Північного Кавказу, п. Агаронян, Голова Делегації Вірменської, п. Хатіссіян, Міністр Вірменії, п. Чокай-Ігбі, Голова Правительства Туркестанського, п. Владислав Нейман, радник Польського Посольства, п. Я. Старжевський, перший секретар Польського Посольства, п. Франсуа Коті, редактор «Фігаро», п. адмірал Деґуї, п. П. Ленай, Голова комітету «France-Orient», п. Ієн. Рішар, заступник Голови того ж комітету, п. Г. де Гайяр-Бансель, б. депутат, п. Тома, п. А. Бодрі, п. Біоле, п. А. Вільм, адвокат, п. Ліан де Керфор, п. Лякур, п. Бернардіні, св. мн. І. Дадіані Міністрський, кн. Д. Вацнадзе, кн. Чоколашвілі, Джейгун Бей Гаджібейлі, Алі Акбер Бей Топчібаші, п. Джебодзе, п. Кедія, п. Кобахідзе, п. Абдушвілі і п. Урахадзе, делегати Грузинської Асоціації, п. Ієн. Квінітадзе, п. Івазава, редактор «Прометей» і багато інших.

* * *

З церкви представники української колонії подалися на кладовище Моннарнас, де о 1-ій годині на могилу, на якій лежав покладений в день смерті родичом покійного прекрасний білий хрест із живих квітів, покладено було вінки також з свіжих квіток: «Незабутньому, незамінному — Андрій Мивицький, «Панові Голові Директорії — Правительству», «Панові Головному Отаманові—Армія», «Пам'яті героя — Комітет вшану-

вания», «Вождів Нації — Союз Укр. Емігр. Орг. у Франції», «Своєюму Фундаторові — «Тризуб» «Першому воякові — Т-во б. вояків армії У.Н.Р.у Франції» та інші.

Над простою і скромною надгробною плитою з сірого каменю виросла нова свіжа могила з живих квітів. Пан-Отець відправив коротку літію над гробом, а хор після її «чної пам'яті» проспівав «Заповіт», підхоплений всіма присутніми.

*
* * *

О 3-ій годині в залі «Société Savante» відбулася жалібна академія. Залю було оздоблено національними прапорами та щитами з гербом українським. Над столом застеленим чорним з сріблом траурним покривом, на штандарті Голови Держави повитий національними кольорами та чорним серпанком портрет С. Петлюри. Коротким словом розпочинає збори Голова Комітету вшанування ген. О. Удовиченко, закликаючи присутніх вшанувати пам'ять покійного Головного Отамана. Всі встають. Хвилини мовчання і скупчення духовного. — Пан М. Бремів в гарно збудованім, з силою та настроєм виголошенім слові спирився на головних етапах діяльності покійного та дав стисло оцінку його життя, праці і смерті, закінчивши поетичною легендою про Сіда, мертвого переможця Сарагосси.

Демонстрація фільму похорону Головного Отамана знову всіх перенесла торік і примусила пережити ще раз останній урочистий похід, який відбули ми всі, проважаючи Пана Отамана в далеку путь, пережити знову гіркі й тяжкі моменти посліднього прощання на кладовищі.

Бадьорі згуки національного гімну, слова якого в життя своєю смертю перетворив Отаман, нагадали зібраним про обов'язок не тільки зберегти про нього вдячну пам'ять, але йти його слідами, продовжуючи боротьбу за визволення отчизни.

Такий короткий, але повний змісту, думок і переживань програм академії провів глибоку борозну в душах зібраних. Ця інтимна частина свята, що об'єднала в однім почутті тільки своїх людей, гідно вивершила сумну урочистість.

Ч.

В першу річницю смерті Симона Петлюри в Празі.

(Лист із Праги).

25-го травня у першу річницю трагічної смерті Симона Петлюри заходами Міжорганізаційного Комітету для вшанування і оборони пам'яті С. Петлюри в Празі відправлена була о другій годині в домовій церкві в Гусовому Домі панахида. Правив по українськи пан-отець Крижановський, співав український студентський хор під орудою пані Щуровської-Росінвич. Незелика церква ледве могла вмістити усіх прибувших на панихиду. На панахиді були присутні представники українських організацій, українських високих швіл на чолі з ректором О. Колесою та української гімназії, українського студентства та численне українське громадянство. Після панахиди в 4 години відбулася в залі «Глагел» урочиста жалібна Академія. Численне українське громадянство заповнило велику концертну залю. На естраді за великим столом, прибраним білими-білими мережаними українськими рушниками засіла смутна в жалобі президія. Серед мертвої тиші в залі прозвучав голос Голови Комітету проф. О. Шульгина, що відкрив засідання. Коротку гарячу промову про життя і смерть Петлюри сказав він і як відгомін на слова його жалібно і смутно пролунав спів з високих хорів залі — «Вічная пам'ять», підхоплений всіма присутніми.

Проф. М. Славінський з великим піднесенням говорив про значіння

Петлюри, що втілює в собі ідею визволення України, що не тільки творив історію, але сам був живою історією України, що хоч поліг, але не вмер і заповідав воскресення України. І на бадьорі, натхненні слова знов відгомном пролунав вгорі з високих хорів спів — потужний, переможний — «Ще не вмерла Україна», і сотні голосів знов підхопили його на долині. І смутний образ на естраді, пишно прибраний квітками, рушниками і жовто-блакитним прапором, здавалося, осміхнувся радісно. Розібрали присутні по гілочкам квітки з вінка — дорого пам'ять по Незабутньому — й розішлись не з тугою й пригніченням в серці, з яким йшли на панахиду, а з вдячністю, посвятою й непереможною волею виконати заповіді Великого Небіжчика. —

Присутніми ухвалено вислати телеграму з співчуттям дружині Пана Отамана до Парижу.

Учасник.

Листи з Чехословаччини.

VI.

ПРО ЕМІГРАЦІЙНИЙ ЦЕНТР.

Нещодавно чеські газети одверто оповістили своїх читачів, що так звана «руска поміч» остаточно має закінчитись з 1928 роком.

Під загальною назвою «руска поміч» в Чехословаччині існувала, — з часу появи на її території емігрантів «з Руска», — організована, планомірна допомога політичній еміграції всіх відтінків, а тако ж і незалежно від її національної приналежності. Торкалась вона в першу чергу москалів, а з них — в найпершу — іменитих, далі — нашого брата — українця, між яким теж було виділено іменитих в першу категорію, нарешті — інших народностей: кавказців, жидів і т. д., одно слово, всіх, хто мусив тікати перед видимою смертю з руки червоних катів. Як відомо, поміч цію молода й небагата держава подавала не тільки щиро й широко, але ж і надзвичайно лояльно. Під іменитими, про яких згадано вище, розумілось загалом заслужених людей на різних нивах попередньої громадської, політичної, мистецької і т. п. чинності, — й тому, натурально, вони стояли в головах реєстрів. Так само вартим зазначення, що в поміч українцям, Чеська влада не робила різниці між нашими людьми, чи прийшли вони з Великої України, чи з Галичини, чи з Буковини, або й з тих земель, що вже за останню добу опинилися під Польською зверхністю. Одже, фактично, поміч подавано навіть і тим, хто вже й не був правдивим емігрантом, бо ж для багатьох вигнанців наших не з Великої України була можливість не тільки легального повороту додому на-стало, але й періодичні відвідини рідної хати. Добровичі, самі видаючи таким напів-емігрантам паси та візи, добре знали справжній стан річей, однак не позбавляли й їх своєї допомоги. Так само лояльними були чехи й до тих, хто, прийшов сюди, як втікач від червоних, а потім, відпасшись на ласкавому хлібі, «покаявся» й продовжував, кажучи по-чеському «делати» з себе емігранта, а в дійсності «делати» часами й таке, що не тільки правдивим емігрантам, але й самій чеській державі на велику користь не було. Чехи тако ж знали й про це, але загального принципа — підпомагати втікачам «з Руска», поки вони звуть себе емігрантами, — не змінiali.

Таким чином, дякуючи цій гуманності, протягом кількох років було заховано життя величезній кількості емігрантської інтелігенції й витворено силу інтелігенції нової, за котру особливо нація українська повинна бути вдячною народові, що, справді, поставився до нас по братерському, не зважаючи на чимало психологічних перешкод, почасти історичного походження, почасти ж навмисне творених нашими ворогами — головне — з табору другого «братнього» народу.

І от, джерело живої води, що протягом кількох років було повною цівкою, на початку цього року почало помалу висихати. Здається, вже свого часу подавалося в «Тризубі» — що на біжучий рік парламент скоротив асигнування на «руську поміч» майже на 40%. В наслідок того відповідні органи влади вже не могли утворювати нових еміграційних установ, а мусили скоротити як індивідуальні, так і колективні емігрантські бюджети.

З огляду на те, що в наступному році по високих школах і чеських, і спеціально-емігрантських закінчує студії велике число людей, а по-друге, з огляду на оповіщений термін ліквідації допомоги, — емігрантська маса, хоча й значно вже розріджена за останній час (в Празі, наприклад, налічено на 1 березня приблизно 3.700 чоловіка всіх емігрантів з території бувшої Росії), заворушилась і занепокоїлась своєю дальшою долею. Сподіватись на сталий заробіток в ЧСР, де колосальна надпродукція своїх інтелігентних сил, — річ безнадійна. Тому лишається один шлях — шукати прилонження своїх сил по інших державах. Йдуть чутки, що й в нім напрямі де-що має бути зроблено «руською помічю». Чути, ніби влада ЧСР хоче зробити ще один шляхетний жест й дати можливість своїм «гостям» виїхати до інших країв коштом «руської помочи», або навіть і з певною сумою грошей, потрібних на перший час проживання в новій стороні, до знайдення заробітку. Отже, коли ті чутки стануть дійсним фактом, — дуже полегшиться становище наших молодих інтелігентів в найбільш критичний для них час.

Але ж, не слід забувати, що той чин «руської помочи» мусить сприяти розпорошенню нашої еміграції, чи — властиво, її перескупченню. Очевидно, що в ЧСР. лишиться дуже маленька група людей, котрі зуміють випадково забезпечити собі приватним способом прожиток (на 1 березня таких у Празі з числа зазначеного вище, було щось тільки 54). Ото ж, один з найбільших і числом і активністю осередків нашої еміграції сам собою мусить розпастися. А це не повинно бути для нас байдужим, коли ми стремимо до збереження правдивої політичної нашої еміграції, котра з такою очевидністю в біжучій добі мусить існувати.

Свого часу між нами кілька разів підносились голоси про необхідність всеміграційного з'їзду, але, — на превеликий жаль і шкоду справі, — вони не привели до чину. А тим часом, крім безлічі всяких інших пекущих питань, що раз-у-раз стоять непорушно перед нами, на тім конгресі могло б розв'язаним бути й питання про головний наш еміграційний центр. Існування ж такого центру настільки конечне, що нема чого наводити й аргументів. Однак ми прожили фактично 8 років без того центра, бо ж центр урядовий не впливав на хід загального еміграційного життя, а лише, мовляв, його спостерігав. І — безсумнівно, ми на тому чимало програли, хоча — треба сказати на честь нашій еміграції, — її територіяльні скупчення, творючи собою місцеві центри, все ж таки виступали досить об'єднано. В числі тих місцевих осередків, тоб то окремих центрів, довший час видатну роль відігравали центри празький та подебрадський, котрі в багатьох випадках творили собою може найзначнішу еміграційну українську одиницю.

І тому тепер, коли цей центр вже фактично почав розпадатись, бо ж не тільки згадані нові інженіри подались до інших країв, але ж де-хто й з старих перенісся з Чехословаччини, а чимало вже пакують свої кufри, — мабуть було б особливо на часі обміркувати й вирішити питання про основний майбутній центр. Ото ж, на нашу думку, може б було не пізно зробити хоч тепер те, на що ми по своїй байдужості не спромоглись протягом всього часу нашого перебування за кордоном: скликати з'їзд представників еміграційних наших осередків.

Забігаючи трохи вперед, було б це, знов на нашу власну думку, найдоцільніше зробити кочне влітку цього року (бо в-осени з Чехословаччини мусить виїздити велике число наших людей) і ніде инде, як в Парижі. За те, що з'їзд треба скликати саме до Парижу, промовляють такі доводи: по-перше, було б доцільно головний центр української еміграції зробити

там, де перебувають найчастіше представники нашого У. Н. Р. уряду; по-друге, — сьогодні у Франції зібралось чи не найбільше наших людей; і по-третє — є багато підстав гадати, що тепер, коли економічна криза у Франції минає, а можливість заробітку, особливо в с.-г. галузі існує, — Франція найбільш надається до зкупчення нашої еміграції. Отже натурально, щоб там був головний, керуючий і діючий осередок, де збереться найбільш численна еміграційна маса.

І коли той осередок буде утворено завчасу, він не тільки допоможе організованому (тоб то — й легшому) життю нашої еміграції, але ж і збереже де-які придбання, що їх було осягнено, наприклад, в Чехословаччині.

Візьмім хоча б той факт, що з розпорошенням подєбрядського і пражського осередків увільняється величезне число нашої педагогічної братії. Припустімо, що більша частина її перенесеться до Франції не розпорошено і по-одинці, а організовано, — то ж її можна було б дуже доцільно використати на утворення приватних освітніх установ для тих із наших земляків, що прагнуть освіти, але ж з багатьох причин і досі не мали змоги задовольнити свого доброго бажання. При виїзді нашої еміграції з Чехії, само собою зрозуміло, мусять розпастиись чи й зникнути де-які корисні, чи й конче потрібні, еміграційні апарати, що довели свою життєвість та конечність. Наприклад, де-які спілки з їхнім майном та досвідом їхніх керівників (як от, Кооперативна, Позичково-ощадна, видавнична і т. д., та ще де-які — пражські), або еміграційна друкарня, без існування якої взагалі тяжко собі уявити чинну політичну еміграцію.

Одно слово, маючи перед очима неминуче явище натуральної ліквідації наших осередків в Чехословаччині, осередків, котрі витворили чимало значних цінностей, — треба конче завчасно подбати про те, щоб ця ліквідація відбулась якомога доцільніше й не привела б до шкідливої розпорошености певних корисних нашим людям угруповань та знищенню не менше позиточних установ, створених нашими ж руками в тяжких умовах життя в чужій стороні, де, дякуючи доброзичливості щедрих господарів, нам ті установи створити повелося.

Гр. Куцеако.

Лист із Букарешту.

21-го травня українська колонія в Букарешті урочисто відсвяткувала 20-ту річницю літературної та журналістичної діяльности Дмитра Геродота.

В цей день в святочно прибраній залі Трансільванія зібралася велика кількість українського громадянства.

Відчинив свято Доктор Майєр-Михальський короткою, але повною почуття, промовою, вітаючи шановного Ювілянта та просячи його зайняти місто в кругу української сім'ї, яка зібралася вшанувати його заслуги по літературній праці... Після промови всіми присутніми було відспівано «Многа літа»...

Полковник Порохівський в стислому рефераті ознайомив присутніх з біографією та охарактеризував його заслуги на літературній ниві, особливо підкресливши його діяльність, яко журналіста, за часи перебування його на чужині...

«Ми бачимо, сказав референт, — що тепер, на чужині, коли біля трьох тисяч українських вояків в Румунії склали, і може на довгий час, свою зброю, Дмитро Геродот, єдиний між нами представник могутньої армії слова, покликаний до неї своїм талантом, — своєї зброї не склав. Навпаки, тепер коли широке поле визвольної боротьби не заглушається згуками кривавих стрілів, він ще з більшою силою своїм твердим словом бореться проти ворогів самостійної України».

Вітаючи ювілята від імени українських воєнків, полк. Г. Порохівський висловив надію, що наблизиться час, «коли на Україні знову загремлять гармати в побідній боротьбі за щастя українського народу, за волю нееньки України».

Гучні оплески та крики «Слава» покрили промову.

Доктор В. Трепке чулою промовою привітав ювілята від імени української громади та вручив йому підписану всіми присутніми адресу. Тут же було піднесено ювілятові символічний подарунок — писальну машинку.

Студент Коропецький, голова студентської громади «Буковина», привітав ювілята від імени своєї громади.

Пані Н. Трепке привітала — від імени Союзу укр. жінок в Румунії та піднесла адресу, підписану всіми жінками Союзу.

Після заздоровної чаші було відчитано низку привітань а саме: від імени Голови Української Народньої Республіки, від Укр. Центрального Комітету з Польщі, від В. Прокоповича, від Укр. Студ. Громади з Варшави, Союзу жінок з Польщі, Правління Укр. Спілки військових інвалідів з Польщі, від Редакцій: «Тризуба», «Української Громади», «Студентського Голосу», та інших, від Філії Укр. Т-ва Літа Націй в Румунії, від українських груп: Журжю, Брашов, Чернівці, Совежа та інших... Від п. Професора К. Мацієвича з Подсбрад, проф. Р. Смаль-Стоцького, полковника Садовського з Польщі, сенатора Лукашевича, посла Кракалія, був. члена Центр. Рад: І. Гаврилюка, п. Крушинського з Каліша та велика кількість інших...

Ювілят в своїй промові висловив готовність й на далі працювати, не жаліючи своїх сил, на користь українському народові, та дякуючи всіх хто в цей день в той або инший спосіб уділив йому увагу, підняв тост за Голову Української Народньої Республіки та уряд. Присутні відспівали «Ще не вмерла Україна».

Самий задушевний настрій панував на протязі всієї вечірки, яка продовжувалася далеко за північ...

Святкування ювілею Дмитра Геродота залишило після себе вражіння духовної єдності серед української еміграції в Румунії та тверду віру в недалеке світле майбутнє українського народу.

Г. П-кий.

Лист з України.

Живу по старому на підприємстві ***. Нової літератури читаю мало, здебільшого те, що попадається в сучасних журналах. Серед творів сучасних письменників ще немає, здається, нічого дуже цікавого; ще молоді та зелені наші, т. зв. революційні, письменники. До того ще читачі дуже скаржаться на наших письменників за мову, котрою вони пишуть свої твори. Та й справді: твори сучасних письменників майже на кожному рядку пересипані різними хуліганськими та иншими не-літературними виразами.

Те, що вам доводилося читати і чути про життя і взаємини між нашою молоддю, почасти правда. Звичайно, молодь завжди відрізняється своєю бурхливою життєрадісністю, але ті ухили, які можна помітити у нас мають дуже шкідливий характер.

Молоді дано широкі можливості для розвитку її розумового й культурного стану. Так, по крайній мірі, прийнято казати у нас. Але на справді воно далеко не так. Придбати справжню науку, вступивши до якої небудь школи у нас надзвичайно трудно, зовсім не легше, як було до революції. Матеріальний стан нашої шкільної молоді надзвичайно тяжкий, та до того умови життя в інтернатах при цих школах поставлені на рейки «нового побуту», прямо жахливі. Живуть хлопці й дівчата трохи не в купі, шанув справжня розпуста. Читав я в газеті нарис про життя одної харь-

ківської вищої школи: автор дав справжню картину життя цього напівдому терпимости. Нестатки, бруд і товаричі відносини між молоддю звели там собі гніздо.

Що-до клубів з усією різноманітністю їхньої роботи, як наприклад: спорт, бібліотека, кіно, радіо, гуртки самоосвіти і т. и., то робота їхня теж не досягає наміченої мети. Чогось бракує у всій цій роботі. Чого саме, — трудно сказати. Мабуть чи не справжньої культури, справжньої науки, тієї, котра дістається насамперед на шкільній лаві. Наша малограмотна молодь мало кидається до книжки, до газети, бо вона мало розуміє їх. Гуртки політграмоти, які найрясніше вкрили своєю сіткою всі громадські організації, (так що майже не можна уявити собі такого клубу чи хати-читальні, де б не велось якоїсь роботи в цій галузі), організована молодь одвідує лише в порядку організаційної дисципліни і майже нічого не виносить з них. Словом, вся політосвітня робота по наших клубах дуже подібна до тієї «словесности», яку вчили за старих часів, відбуваючи службу в москалях. Через це клуб наш ще й досі немає тієї притягальної сили, як місце культурного відпочинку і розваги, котру він повинен був мати. Є звичайно, галузі роботи наших клубів, які в більшій мірі притягають до себе маси. До таких відносяться кіно, фізична культура і інші, але на одних тих засобах, розуміється, далеко не виїдеш. Та до того ж і ті засоби є лише по кращих клубах: мійських, робітничих, а на селі їх дуже мало. Коли взяти на увагу низький культурний рівень нашого населення, з окрема молоді та до того ще поганий в багатьох випадках матеріальний стан, і додати до цього ще той специфічний вплив, який зостався, як наслідок часів революційної боротьби, то не диво буде, що хуліганство у нас пустило так глибоко коріння і буйним цвітом розквітло було на протязі останніх часів. Минулої осені вся Україна була тероризована хвилею хуліганства та бандитизму. Грабунки, підпали, конокрадіство стали що-денним, масовим явищем. Це примусило владу переглянути карні закони і вжити рішучіших заходів проти злочинців. З другого боку було вжито заходів що-до концентрації безпритульних дітей в дитячих домах, бо з цієї мандрівної дітвори найлегше виробляються спеціалістичні злочинці. Тепер хвиля хуліганства і злочинства ніби спадає, але чи на довго, будемо бачити.

У якогось українського письменника, я читав, що наш народ над усе поважає рівність і справедливість. На жаль, цієї справедливости ми не бачимо в радянській Україні. Приміром, заведено по підприємствах страхування. Кожне підприємство відраховує 10 відсотків загального доходу і передає ці гроші страховому касам. З цих сум робітникам виплачується на випадок каліцтва, хворобі т.д. А на селі ця справа стоїть значно гірше і про це соціальне страхування там не всі й чули. Селяне тепер не користуються навіть тим, що вони мали до революції, наприклад: ліки у лікарнях безплатно одержують тільки незаможні селяне, по посвідках сільських рад. Це викликає великі нарікання, бо селянство наше збідніло, загально кажучи, а податки платити. Наприклад, цього року сільськогосподарський податок вже виплачено.

З інших негативних явищ нашого життя, треба вказати на відсутність широкої демократії у повному розумінню цього слова. Комуністи скрізь говорять — життя то боротьба, а самі стараються усунути всяку корисну боротьбу. Наші перевибори, скажемо, до рад схожі на якусь штучну, шаблонну, нецікаву комедію, не дивлячись ні на які заклики до активності. Насправді, на всяких отих зборах зовсім немає до чого прикласти своєї активності. Перед виборами застерігають, щоб усі береглися куркулів, бо вони стали дуже активні і можуть захопити владу до своїх рук. Одначе куркулів заздалегідь позбавлено права голоса, і на перевиборах їх немає і нема до чого прикласти своєї активності. Словом, у таких випадках надзвичайно вражає і ображає людину це нахабний дури-світський шаблон. Через це й відносяться всі з іронією та скептицизмом до всяких зборів і перевиборів і йдуть на них, аби чергу відбути. І таким духом пройнята вся робота нашої влади зверху до низу. Боряться з бюро-

кратизмом, а мені здається, що це ж і є він, той самий, справжній бюро-кратизм. Все робиться мов по команді якогось дирижера. Кооперація-наприклад, не маючи серйозних конкурентів, не знижувала цін на товари, аж поки її бюрократичним способом не примусили знижувати ціни. Промисловості, об'єднаній в трести, теж немає великої потреби поліпшувати якість своєї продукції і дбати про зменшення собівартости товарів. Бюрократизм і монополія на все — це головні шкідники нашого економічного життя. Про партійно-політичну монополію — я вже мовчу. Цур їй пек, не при хаті згадаючи.

10 квітня 1927 р.

Л. К.

МАЛЕНЬКИЙ ФЕЛЬТОН. -

Товаришу Брехуненко!

Поспіши, будь ласка, з німецьким перекладом. Напірають. Кажуть, що ми гроші пропили, а нічого не зробили. Одначе вдалося дістати ще трохи. Поділимось. Сьогодні відбив на машинці 46 укр. копій. Знову переглянув, перевірів, одніс і прочитав. Всі в захопленні. Кажуть, що дадуть ще. Бувай здоров. Маю відомості, що «Rundschau» жде — не діждеться. Взяло дурницю, смішно говорити. При зустрічі розкажу. Заглянь завтра обов'язково або напиши, як не маєш часу заходити. І де ти пропадаєш по три дні? Забігав разів п'ять.

Твій Пройдисвіт.

Любий Пройдисвіте!

Чого ти мене підганяєш? Себе піджени. Я ще в середу зробив те, що треба було. Завтра певно буде надруковано в «Rundschau». Уявляю, як полізуть очі на лоба у Лівницького і К-о!!! Ефект буде страшний. Сенсація. Всі газети почнуть передруковувати. Московська, радянська преса звичайно підхоплять, і піде. Треба, щоб українська передруковала. Забезпечено тільки з боку «Українського прапора». Там всяку дурницю надрукують. Швидче розішли «переклади».

А переклад на німецьку мову зроблено, кажуть, розкішно. Перешли гроші.

Твій Брехуненко.

Р. С.

Зараз телефонував С. Він чув, що вже листи з'явилися в «Rund». Браво! Твій навіки Б.

Дорогий Друже!

Вітаю, вітаю, вітаю! Як скоро! Значить, Б. має не аби-який вплив. Зараз біжу на пошту і розсилаю «переклади». Вибачай, — поспішаю.

Т в і й П р о й д и с в і т.

Брехуненко!

Чорт би тебе побрав!

«Укр. Прапор» надрукував і зазначив, що передруковує з «L. R.», а «L. R.» і досі не надруковала. Як ти підвів! Шо телер скажуть? І якого біса я повірив тобі і розіслав в часописі? Чом я, ідіот, не підждав, доки своїми очима не побачив би «оригіналу» в «L. R.»? Це ж скандал нечуваний. «Копій» скільки хочеш, а «оригіналу» ніхто не бачив. Обіцяного не одержали. Та й за що? Добре, що не дали по потилиці. А слід було! І який чорт мене штвохнув звязуватись з тобою?

П р о й д и с в і т.

Не розумію! або лист загубився в дорозі (послав рекомендованим) або щось сталося. Коли я побачив в «Укр. Пр.», у мене волосся стало до гори. От і вірь людям! А запевняли: маю листи. «Зараз же по одержанню піде в друк.» А тут ще С. телефонує, що вже бачив в «L. R.» Це не С., а С.С!

Між иншим, від кого ти чув, що Сікевич в Нью-Йорку? Та він же в Вініпегу. І як можна було переплутати? Як в фальшивих грошах, і тут мусить бути все до рисочки перевірено. Але це, звичайно, дрібниця в порівнанні з головним скандалом. До речі кажуть, що міністр закордонних справ давно вже не міністр, а на його місце хтось другий. Взагалі вийшло чорт зна що. Звичайно, кожна клевета залишає свій слід, але досадно, що все це могло вийти бездоганно.

Піди, може там ще не розшолопали і вхопи хоч невеличку «квоту».

Б р е х у н е н к о.

Знають все добре. За грішми піди тепер ти. Скандал! Ні, більше з тобою не буду вязатись.

П р о й д и с в і т.

Був. грошей не дають. Взагалі, — ну тебе к чорту.

Б р е х у н е н к о .

Н. Тудо.

З П Р Е С И .

«Le Journal» з 25 травня, пишучи про перебування на Рів'єрі совітського міністра закордонних справ, повідомляє, що тов. Чичерін «їздив по просту на таксі на сніданок, що для нього видав в Карнейран метр Анрі Торрес, який запросив на цей сніданок рівно ж і Раковського».

Пан Торрес — оборонець Шварцбарда. Це все, що слід додати до цієї звістки про зустріч міністра, посла і адвоката.

Газета «Renouveau» нападається на «антижидівську (!) пропаганду» «Тризуба», «антисемитські (!) статті якого вплинули, по його власним зізнанням, на Шварцбарда». Антисемітизм наш виявляється в тому, що ми підкреслюємо ту роль, яку грають жиди в урядах на Україні і негативно до того ставимося.

«З другої сторони, — пише газета, — «Тризуб» жаліється, що хліборобська жидівська колонізація на Україні спричиняє велику шкоду українським селянам, позбавляючи їх земель та примушуючи виселятися на Сибір».

Жидівську колонізацію на Україні вважали і вважатимемо шкідливою й злочинною й не тільки для українського народу, а й для тієї жидівської людности, що з діда прадіда живе в нашому краї. З цим експериментом, потрібним тільки московським окупантам в їх власних інтересах, боремося й боротимемося. Що до колонізації одвічної української землі чужеродним елементом, то спитали б ми «Renouveau», якої б заспівала французька преса, коли б землі, скажемо, в Провансі почали роздавати яким зайдам, а тубільці-французи примушені були податися за море, до Алжиру чи що? А совітські газети що разу сповіщають про тисячі українців, що виселяються на Сибір. Антисемітизм?

З рештою inde ira! Докори не на адресу. Звістки про прикрі факти, в яких зародок нових ускладнень, ми беремо з совітської преси, раз-у-раз зазначаючи джерело. Отож закиди в антисемітизмі слід направляти до совітських газет та до тих, хто, своєю політикою фактично насаджуючи антисемітизм, тепер б'є на гвалт про його зріст, — до совітів.

Характерну деталь що-до настроїв на Україні подають «Известия» (ч. 86), говорючи про закриття останнього з'їзду совітів в Харькові:

«Тов. Петровський об'являєт X всеукраинский с'езд советов закрытым. Делегаты поют «Интернационал» и «Заповіт».

«Заповіт» на з'їзді совітів! На Україні на самому «Інтернаціоналі», видно, не виїдеш. Мусять окупанти, що закули Україну в кайдани, сціпивши зуби, слухати — «вставайте!» «кайдани порвіте!» й вдавати, що все саме так іде, як вони того хочуть... Справді, на Україні «видержана комуністична лінія». Чи може співом «Заповіту» українські селяне засвідчують свою відданість Москві та готовність «грудью встать на защиту социалистического отечества» (есть тепер і таке вже, бо ухвалою останнього з'їзду в Москві СРСР проголошено «Социалистическим отечеством» — «Изв.», ч. 96)? Доводиться сьогодні чужинцям, проти волі, стоячи, слухати «Заповіт!» почують завтра «Ще не вмерла Україна».

Той жахливий стан, в якому опинилася вища школа через большевицькі експерименти, починає привертати увагу навіть совітської преси. Ось який матеріал постачають до вищої школи «робфаки»:

«На першому курсі КМІ з колишніми робфахівцями не все гаразд, — пише «Пролетарська Правда». — Треба щось робити. Другий семестр дає ще сумнішу картину академуспінності, ніж перший. Тут вісімдесят відсотків мають по кільки «хвостів».

Коли не вжити зараз відповідних заходів, щоб полегшити бідолахам-робфаховцям науку, то, на думку газети, —

«можна сподіватись, що 50 відсотків колишніх робфахівців лишаться на першому курсі на другий рік»...

Вболіваючи над долею непідготованої до науки робітничої молоді, що не має потрібного для студій у вищій школі знання, але за те має всі класові кваліфікації, газета подає такий малюнок сучасного студентського побуту:

«Коли робфаховець намагається щось роспитати докладніше у викладача, то «знаючая публіка» протестує або регочеться, так що бідолаха не знає, куди дітися, і більше вже не запитує». До того «де-які професори ставляться до робфахівців якось неприязно. У иншого професора робфахівець навіть не насмілиться спитати, як він чого будь добре не розуміє, бо він добре знає, що одержить стереотипну відповідь: «елементарщина».

Ліки на це вже знайдено. Але коли ви, читачу, подумаете на хвилину, що запобігти лихові можна, підвищивши науковий рівень тих, кого приймають до вищої школи, та приймаючи туди тільки тих, хто до цього підготований, то ви глибоко помиляетеся. За комуністичним рецептом справа вирішується далеко простіше і радикальніше; тільки чи вийде з того користь науці і в що повернуться і так

внівець зруйновані вищі школи? Ось маєте: в Києві над таким відношенням де-яких професорів радили студенти на низці групових зборів

«і на них ухвалено було зняти з роботи де-кого з професорів за невмілий підход до пролетарського студентства».

(«Пр. Пр.», ч. 92)

Своїми силами.

13. III. 1927 року відбулися загальні річні збори В-ва Кооперативний Фонд ім. Василя Доманицького в Подєбрадах. Як відомо в-во заклалося ще в минулому році з метою здійснити ідею артільного батька Миколи Левицького про заложення кооперативного в-ва, для вшанування таким чином незабутнього діяча на ниві української кооперації — Василя Доманицького.

Рік праці в емігрантських умовах — це величезна робота, особливо коли взяти під увагу, що в-во жило виключно на кошти, зібрані серед членів (паї) та позички, які вдалося зтягнути Управі в-ва виключно на підставі персонального довірря. Не великий розмір діяльності т-ва залежав головним чином від того, що справа з реєстрацією статуту т-ва зтягнулася на довший час і тому воно не могло виступати як «юридична особа», а тому і не могло в нормальний спосіб використовувати грошового ринку. Однак і в таких тяжких умовах робота провадилася досить успішно, як видно з подаємих нижче білянсів на 1. I. 26 і 27 років.

Власне видавнича робота йшла досить пиняво. На перешкоді стояло загальне положення нашого книжкового ринку. Але все таки В-во випустило такі книжки:

1) **В а с и л ь Д о м а н и ц ь к и й**, Збірник статей. З нагоди 15-ї річниці його смерті, 32 стор.

2) **У к р а ї н с ь к а С і л ь с ь к о - г о с п о д а р с ь к а К о о п е р а ц і я**. Збірник I-й. З нагоди 10-ї річниці заснування «Централу» 13 ШХХ стор.

3) **М и к . Л и т в и ц ь к и й**. Сучасне становище с-г. кооперації на радянській Україні. (Відбитка), 58 стор.

4) **П р о ф . К р а у с .** Про Данських хліборобів. В перекладі О. Бочковського, 28 стор.

Крім того виготовлена до друку брошура **К . М и х а й л ю к а**: «Як виробляти тривке масло», яка незабаром вийде в світ.

Такі здобутки на полі видавничому. Т-во подбало, в цілях здешевлення коштів друку, про забезпечення себе власними технічно-друкарськими засобами і з цією метою закупило друкарський шриффт, який і використовується при чеській друкарні. В друкарні В-ва крім дрібних ріжних праць виготовлено друком «Сільсько-господарський Збірник» видання Спідки Українських техніків у Подєбрадах та закінчуються друком велика праця «Записки Української Господарської Академії», том. I в 24-26 друкованих аркушів (вел. 1/8).

На 1. I. 27 року Т-во мало 49 членів. Число членів поволі зростає.

В новому році Т-во неупинно продовжує пращо і по мірі сил вкладає свою лепту до загальної скарбниці загально кооперативного руху українського народу.

В склад Управи в-ва на новий період обрано намісто вибуввших: проф. В. Ковали (номер 21. III. 27 р.), О. Бочковського та Д. Усенка — В. Сімоновича та А. Романенка і канд. М. Капличого. В склад Надзірчої Ради на місце вибуввших: проф. С. Тимошенко і доц. В. Садовського — В. Садовського (вдруге) і проф. С. Бородаєвського.

Матеріальне становище В-ва представляється так:

Б І Л Я Н С

Р а х у н к и :	На 1. I. 1926 р.		На 1. I. 1927 р.	
	Дебет	Кредит.	Дебет.	Кредит.
Каса	20,90	—	28.11	—
Паї	—	800,00	—	5.553,65
Спеціальн. кап.	—	—	—	1.441,20
Кредитори	—	1.155,40	—	13.546,22
Ріжні особи	—	—	—	1.286,73
Товари	1.502,20	—	6.491,20	—
Книжки в друку	400,00	—	1.583,00	—
Майно	122,50	—	10.800,00	—
Невиплачений гонорар	—	350,00	—	2.200,00
Фонд безпл. розс.	—	108,00	—	—
Зисків і Втрат	—	443,20	—	64,51
Боржників	80,00	—	75,00	—
Комісіонерів	731,00	—	5.840,00	—
Прибутків наст. року	—	—	—	725,00
Б і л я н с	2.856,60	—	24.817,31	—

Як видно з наведених білянсів справи Т-ва стоять твердо. Не можна звичайно не звернути уваги, на малу порівнюючи суму пайових внесків, що безперечно відповідно вплинуло на хід справ В-ва. При висоті паю в 300 кч. ця сума могла б бути значно більшою, коли б не ті тяжкі матеріальні умови, в яких перебуває еміграція в ЧСР. А тому українське громадянство повинно прийти на допомогу симпатичному підприємству і не зважаючи на місце свого осідку, вписуватися в члени в-ва та вносити свої пайові внески. Таким чином власними силами буде зміцнена база для необхідного підсилення розвитку нашої кооперації на всіх землях України шляхом видання кооперативної літератури, так необхідної для наших кооперативних товариств. Заяви про вступ в члени в-ва і пайові внески надсилати на адресу:

Poděbrady—Lazne. Ukr. Hosp. Akademie. Makar Kaplystyj. Cesko-slovensko.

У.

Хроніка.

В Німеччині.

— **Большевики** і Вільгельмштрассе. В берлінському «радіо» було призначено на неділю, 21 травня лекцію д-ра Гаральда Лейена під заголовком: «Україна і її значіння для Європи». Лекцію було оголошено в газетах; зміст її було надруковано повсюди, в деяких журналах з ілюстраціями. В останню хвилину міністерство закордонних справ заборонило лекцію. З цілком певного джерела нам відомо, що це було зроблено на бажання совітського представника в Берліні.

— **Український меморандум**, що його подала до Унії Т-в прихильників Ліги Націй українська делегація, розглянуто на засіданні відповідної комісії і призначено на порядок денний наступного конгресу.

У ЧЕХІІ.

— **10 річниця** Української Армії. Святкування відродження збройної сили українського народу — Української Армії відбулося в Подєбрадах 23 травня 1927 року. Свято було організовано представниками всіх дивізій, які виділили з себе організаційну комісію в складі полк. Кмети, підполков. Мальцева та соти. Костюченка. В 11 годині вранці одслужено було панахиду по всіх воїнах Армії Української, що життя своє поклали за державність України. А о 2-гій годині по обіді відбулася академія. Промовляли полк. Кмета, соти. Шевченко В. і проф. Ол. Шульгин. Залю було декоровано відповідним способом. На варті — українські соколи з своїм прапором.

— **Подєбради**. В черговій сесії державних іспитів на Українській Господарській Академії в ЧСР. від 6-7 травня біжучого року одержали титули інженерів такі особи: А) Інженер-економістів: а) по Банківсько-комерційному відділу: 1. Кіцера Олександр, 2. Матюшенко Михайло. б) по Промисловому відділу: 3. Володимирів Сергій, 4. Кіцера Омелян, 5. Нягчур Гордій, 6. Панченко Петро. в) по відділу Місцевого самоврядування: 7. Грабина Микола, 8. Ілліч Борис, 9. Питель Олександр. г) по Кооперативному відділу: 10) Малашко Микола, 11) Микуляк Теодор. Б) Інженер-агроніомів. 12) Батюта Олекса, 13. Константинов Юрко, 14. Омельченко Віктор, 15. Сердюк Данило. В) Інженерів-лісовиків: 16. Васківський Стах, 17. Колубаїв Сергій. 18. Рибчинський Олександр, 19) Черницин Леонід, 20. Яценко Петро. Сердечна подяка чехословацькому народові за ту братерську поміч, з якою вони прийшли нашій молоді в скрутивий для неї час!

— **Сотезасідання** Укр. Іст.-філол. Т-ва в Празі відбулося 10 травня ц. р. Доклад «Сто наукових засідань Укр. Іст. Філ. Т-ва в Празі» відчитав секретарь Т-ва проф. В. Біднов, показавши ту велику працю, яку за короткий порівнюючі час свого існування при несприятливих умовах емігрантського життя перевело Т-во, що складається усього з 39 членів, давши 146 наукових докладів. Другий ширший доклад виголосив проф. О. Лотоцький на тему «Проблеми освіти на Україні в XVII ст.» Вже з географічного положення України на межі двох світів — європейського та

азійського, зауважив референт, — повставало у нас спорадично питання культурно - орієнтаційного порядку. Питання це повстає й тепер — теоретично в т. зв. євразійській проблемі та в гаслах «геть з Європою» і практично в скеруванні народньої акції на Схід. Вперше така проблема, в часі історичні, стояла перед нами ще тисячу літ перед цим, коли нам довелося вирішати питання своєї релігійної приналежності; дилему Європа чи Азія вирішено тоді прийняттям християнства, яке сполучило наш нарід з народами Заходу на ґрунті християнської культури. І в так звані литовську та литовсько-польську доби нашої історії наші звязки з Європою поширилися на всі ділянки життя, зокрема виявилися в ділянці освіти, особливо з огляду на наш конфлікт з релігійними конфесіями Заходу. В тому конфлікті українське громадянство мало вирішити, чи консервуватися йому на старих засадах візантійської культури, чи широко вжити всіх засобів європейського знання. Першу течію представляв консервативний патріот Іван Вишенський. Але старі засоби все менше задовольняли новим потребам життя. Перемагають нові люди, як автори «Перестороги», «Екзегезіса» та инш., що стоять на ґрунті засвоєння західної освіти. Утворення Могилянських шкіл і було фактом, де найяскравіше виявилася перемога поступової течії серед тодішньої громади.

17-го травня в прилюдному засіданні Т-ва вступав проф. В. Щербаківський з докладом на тему «Звертання вправо і вліво та гриниці Євразії». Референт додив, що незначна на перший погляд прикмета звертати при їзді праворуч чи ліворуч, в дійсності характеризує два світи — «євразійський» і європейський. Культура європейська, аграрна з ралом (плугом), пшеницею і волами, що через технічні умови мусіли витворити звичай звертати л і в о р у ч, зародилася ще в древній Месопотамії, охопила південь, Єгипет, Європу разом з Україною і на гриницях її стрілася з иншою

культурою, що підпадала впливам які йшли з Центральної Азії — номади, коні, кінна соха в хліборобстві і, як наслідок, — звичай через технічні умови звертати п р а в о р у ч. Границя цих звичаїв іде по етнографічних гриницях України з Московщиною і ділить Європу від Євразії. Доклад цей, другий вже в циклю «Євразійських» докладів проф. Щербаківського (перший про «шнуровий орнамент і гриниці Євразії») викликав велике зацікавлення слухачів і жваві дискусії. Слідуючий референт В. Січичський виголосив реферат на тему «Етрусський дім і гуцульський оседок». Докладно розібравши плани і характер будови етрусського дому і взагалі етрусських будівель, дуже характерних і самобутніх, референт, порівнюючи їх з будовами гуцульськими, підкреслив багато спільних рис.

— Укр. Т-во прихильників книги в Празі 17-го березня урядило екскурсію до музею Е. Лешєграда в Празі на Сміхові («Lesehradeum»). В музеї зібрано різні пам'ятки, що стосуються життя і творчости письменників, вчених і мистців чеських і инших національностей (матеріяли зібрані майже про 8000 осіб), до 3000 ювілейних медалів, до 2000 ex libris і т. п. 24 березня відбулася екскурсія для огляду книжної виставки, урядженої в помешканні книгарні Топіча в Празі Спільною книгарів і видавців ЧСР. з нагоди 77-річчя народження Т. Масарика. 12 травня відбулася екскурсія до Страговського монастиря на Погожелці в Празі для огляду монастирської бібліотеки та галерій картин. Величезна бібліотека містить в собі дуже багато рідких раритетів, старовинних друків латинських, німецьких, чеських (між иншим Біблія на німецькій мові, видрукована до Мартина Лютера) і т. ин.

— В Громаді укр. студентів-емігрантів в ЧСР. Рада Громади запросила грузинського с. д. Гр. Айоллу

прочитати кілька рефератів з історії Гruzії і про сучасне її становище. Відбулося вже два реферати Всіх рефератів намічено чотирі.

Нар. Ком. Освіти на Україні запрохав на Всеукраїнську наукову Конференцію для обміркування виробленого Державною Комісією проєкта правил українського правопису відомих українських вчених-філологів, що перебувають в Празі — професора Укр. Університету Степана Смаль-Стоцького та професора Укр. Педагогічного Інституту В. Сімовича. Останній 21-го травня від'їхав вже на Україну. Проф. С. Смаль-Стоцький на Конференцію не поїде.

— В Українській Академічній громаді в ЧСР (Прага). 20-го травня ц. р. проф. С. Сірополько виступив з докладом на тему: Українська школа в Галичині. По докладі відбулися дискусії.

— Міжнародні жіночі з'їзди в Празі. З 25 травня до 2 червня ц. р. відбудуться в Празі два міжнародні жіночі з'їзди: З'їзд Товариства боротьби за виборчі права жінки та з'їзд представниць «Малої антанти національних Жіночих Рад». Під час з'їздів буде улаштована виставка ручних жіночих праць, в якій візьмуть участі українські жінки-емігрантки. Українській Жіночій Національній Раді уделено частину виставочного павільйону для розміщення українських експонатів.

— Українські організації в Брні. Українська колонія у столиці Морави Брні, з погляду громадсько-політичного життя, вважається глухою провінцією. Усюди в цьому житті перед веде столиця державна; так було, так буде — і, хоч суспільне розверствлення тут поступило досить і в ширину і в глибину, а політична диференціація зпричинилась до існування 4-х укр. студ. організацій, все ж таки Брну далеко до того політично-громадського

«взаємопожірання», яким визначається столиця — Прага.

Українська колонія в Брні складається головним чином з студентів, що студіюють у високих школах чеських (Університет, Техніка, Інститут Агрономічно-Лісовий та Ветеринарний) і німецьких (Техніка — 2 чол. та спецшкола текстильна — типу середніх шкіл — 5 чол.); загальна кількість студентства коло 170 чол.; крім студентів лишилося тут ще кільканадцять чоловік козаків і старшин з перебуваючих в Брні до 1925 р. інтернованих стрілецьких сотень Укр. Гал. Армії, та є ще кілька осіб, що осіли тут ще перед війною або в часі війни і революції, являються чеськословацькими громадянами.

Організаційно все це не звязане та і взагалі організаційне життя помітне лише між студентством.

Організацій існує тут чотирі: 1) «Укр. Академічна Громада» — найстарша студ. організація в Брні, але тепер цілковито замерла, прийнявши ще у 1925 році знамените рішення, «не ліквідуватися, але і не проявляти ніякого організаційного життя та діяльності». 2) «Укр. Студенська Спілка» — гуртує елементи поступово-демократичні та соціалістичні. 3) «Спілка укр. студентів громадян У. Р. С. Р.» — об'єднує українських сменовеховців та Т-во «Громада» — організація в Брні наймолодша, складається з дивної мішанини галицьких «прихильників соціалізму і навіть комунізму» з сторонниками Петрушевичевої орієнтації «на Схід». Як професійна організація існує тут ще філія „Селянської Спілки» та різні спеціальні організації, що існують, як секції «Укр. Студенської Спілки в Брні». По скільки ця остання з студенських організацій є одинокою, що живе і існує сама для себе, а не для начальства і не «лише для офіційної формальності», то і життя її найбільш повне, а проявляється воно як в діяльності самої спілки, так і її секцій, з котрих найголовніші 1) «Ощадно-позичкова каса при У. Студ. Спілці», 2) Жива газета

«Гуртом» — періодичний дво-тижневик, що виходить при Спілці від січня 1926 р. та 3) «Вільна Громада» — гурток заложений на початку цього року соціалістами всіх течій та прихильниками для «влаштування академічних семінарів як окремих дисциплін соціології та політичної економії, так і цілих течій соціалістичної думки... з метою дослідження аплікацій положень економічно-суспільних наук в соціалістичній практиці...»

З організацій, що дбають про культуру тіла, існує тут з 1924 р. Укр. відділ «Сокола Брно I» та «Туристичний гурток», що існує то самостійно, то при «Укр. Студ. Спілці».

К — о.

БІБЛІОГРАФІЯ.

— «Книголюб». Вийшла перша книжка «Книголюб», що видається українським Товариством прихильників книги в Празі. Молоде Т-ва ще не має відповідних коштів і через те книга видана літографським способом. Але mimo того книга робить і з окола приємне враження — чепурна обкладинка, добра брошуровка відсутність орфографічних помилок.

Включення долі української книжки становить завдання «Книголюб», а програм його — питання, як повстала та чи інша укр. книжка, в яких умовах протікало її життя та як ставиться до неї читач.

В першій книзі «Книголюб» крім статей оригінальних є дві перекладені з рукописів написані чеськими бібліол. спеціально для «Книголюб», стаття а саме д-ра З. Тоболки, «Міжнародья бібліотечна організація», де автор трактує про необхідність утворення органу для скликання міжнародніх бібліотечних з'їздів, а також утворення Бібліотечного Інституту, і стаття Ладіслава Жівного про «Бдну міжнародню бібліотечну термінологію».

Ст. Сіропольо в статт «Книгознавство на В. Україні» наводить список окремих видань з галузі книгознавства на Україні по від-

ділам книги, її історії та культурного значіння, бібліографії, бібліографічної преси, бібліотекознавства, історії преси, історії стародруків і т. и. Стаття Є. Вирового «Скільки стоїло Празьке видання творів Шевченка» присвячена чеському видавцеві д-рові Е. Гретефові з нагоди століття з дня його народження; в ній наводяться рахунки з книги, замовлень прийнятих видавництвом від О. О. Русова на видання «Кобзаря» Шевченка. Стаття проф. Д. Антоновича «Культ Нарбута і мистецтво нової укр. книги» доводить, що хоч досить значна література про Нарбута силкується представити його витором руської культури, але «Мир Исусства» був для Нарбута лише випадковим епизодом, а рішуче значіння для формування Нарбутової творчості мали його українські юнацькі враження і вплив у Києві місцевої української графіки.

В статті В. Січинського «Література з укр. Пластичного мистецтва» подані головніші видання з цієї галузі мистецтва. В статті «Філософічна література українською мовою», Д. Чижевський завваживши про нечисленність філософічної літератури не тільки перед революцією, але й тепер, і про те, що навіть при Академії Наук у Києві не існує не то що катедри філософії, але і комісії філософічної термінології, подає огляд літературної продукції з філософії за останні роки.

Проф. В. Біднов дає огляд релігійних видань в 1917-1919 р. р., які мали на увазі з одного боку українізацію православної церкви, а з другого забезпечення нашої школи підручниками для навчання дітей релігії. В «Таборових видавнях під час світової війни» д-р В. Сімович оповідає про видання «Союза визволення України» для полонених по таборах Німеччини. Далі йде «Літопис українського друку» В. Тукалевського, «З'їздові публікації» Л. Биковського, де автор згадує про видатнішу подію з бібліотечарського життя, про VI міжнародній з'їзд бібліотечарів у Празі в минулому році. Стаття «Ук-

країнський Науково-дослідчий Інститут і книгознавства в Києві» оповідає про цей Інститут і додає, що вся його праця провадиться виключно українською мовою, на якій надруковано і всі видання Інституту.

Далі в «Книголюбі» вміщено статут Т-ва прихильників книги, подано справоздання з діяльності Т-ва за його поки-що короткий час існування з січня б. р. про праці комісії при Т-ві, про організацію екскурсій для огляду музеїв і вистав.

В хроніці подаються різні вістки з царини книгознавства, бібліотек, видавництв; подаються

списки українських видань в 1927 році в ЧСР, а також список готових до друку праць українських авторів і перекладачів. Далі йде Українська мовами чеською, німецькою, польською, російською; реєстр укр. періодичних видань в ЧСР, Франції, Німеччині, список українських видавництв на чужині, адреси українських інституцій. Кінчається книга списком членів Т-ва (47).

Взагалі перша книжка «Книголюб» робить дуже приємне враження, справа, видно, поставлена солідно, вміло, і Т-ву можна лише щиро побажати дальшого розвитку розпочатої справи. З. М.

З М І С Т.

Париж, неділя, 5 червня, 1927 року — ст. 1. О. Л. Шулгин. Перша річниця смерті С. Петлори — ст. 4. В. Садовський. Наука на Україні. — ст. 6. М. Єремійв. Проф. В. Коваль як вчений — ст. 8. Observer. З міжнародного життя. — ст. 11. Ч. Жалібна річниця в Парижі — ст. 13. Сумні роковини в Празі — ст. 15. Г. Кущенко. Листи з Чехословаччини. VI. — ст. 16. Лист з Бухарешту — ст. 18. Лист з України — ст. 19. Н. Тудо. Маленький фельєтон — ст. 21. З преси — ст. 23. Своїми силами — ст. 25. Хроніка: В Німеччині — ст. 27. В Чехії — ст. 27. Бібліографія — ст. 30.

КОЖДА ІНТЕЛІГЕНТНА І СВІДОМА ЛЮДИНА
ПЕРЕДПЛАЧУЄ ЖУРНАЛ

26 рік видання

26 рік видання

„ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК“

Відкрита підписка на 1927 рік.

Найстаріший український місячник літератури, науки і суспільного життя виходить книжками першого числа кожного місяця і містить статті визначніших старших і молодших українських письменників і вчених.

Передплата виносить: річно — 26 зол., піврічно — 14 зол.
Ціна окремої книжки — 2,50 зол. Адреса ред. і адміністрації:

Львів, ул. Руська 18, 1 пов.

Редагує: Комітет. Видає: Укр. Вид. Спілка.

ВЖЕ ВИЙШЛА З ДРУКУ НОВА КНИЖКА:

Alexandre Choulguine

L'Ukraine et le cauchemar rouge.

Massacres en Ukraine. Edition Jules Tallandier.

Ціна 9 франків. Набувати можна в книгарні «Тризуба».

Симон Петлюра

Похорон і смерть. Альбом фотографій.

Видання міжорганізаційного комітету по увіковіченню пам'яті
С. Петлюри. Каліш.

Набувати можна: **Pologne. Kalisz. Skrzynka pocztowa 61.**

Ціна 2 зл. 50 грошей.

Вийшов з друку „ТАБОР“

ВОЄННО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 3.

Журнал присвячений бл. пам'яті П. Головного Отамана С. ПЕТЛЮРИ
і 10-й річниці існування Армії УНР.

Замовляти: **Warszawa I, skr. poczt. 697 P. Szandruk.**

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.